

नमूना प्रश्न पत्र - २०७८ (२०२१)

विषय : अनिवार्य नेपाली (००२१)

पुणाङ्क : ७५

समय : ३ घण्टा

SET A

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनु पर्नेछ ।

सबै प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्ख्या देखाउनुहोस् : (३)
आजको छलफलबाट म धेरै उत्साहित भएँ । यसरी हामी जस्ता युवापुस्तामा यस्तो बुझाइ रहेपछि हामीकहाँ रहेका विकृति, विसङ्गति, अन्धविश्वास, कुरीति हटाउन सकिन्छ । यसका लागि हामी जस्ता विद्यार्थी, युवा र शिक्षित वर्गले पहल गर्नुपर्छ ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
सहकारीको उपादेयता समाजका हरेक छेत्रमा उत्तिकै भएपनि आर्थिक समृद्धि र विकासमा यसको महत्त्व निकै विशिष्ट रहेको छ, विकासको मुख्य आधार आर्थिक समृद्धी हो । विकासका लागि आवश्यक आर्थिक समृद्धिमा सहकारीको भूमिका अपरिहार्य ठानिन्छ ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
क) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा पारिभाषिक शब्द र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
कलकल बग्ने नदी, छडछड गर्ने भरना, जैविक विविधता एवम् सम शीतोष्ण जलवायु हाम्रो पर्यापर्यटनका विशिष्ट आधारहरू हुन् ।
ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
आजकल आलु खाएर पेडाको धाक लगाउने र आँखा छल्ने मानिसको कमी छैन । असल समाज निर्माण गर्ने हो भने यस्ता कुरामा कानमा तेल हालेर बस्नु हुँदैन । धान खाने मुसो, चोट पाउने भ्यागुतो भयो भने मान्छेमा इमानदारिता हराउँदै जान सक्छ ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको पदवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
निल आर्मस्ट्रङहरूलाई त्यति फिटफिटि परेन होला किनभने चन्द्रमामा पुग्दा उनीहरूसित यथेष्ट वैज्ञानिक उपकरण उपलब्ध थिए । हामी भने पानीसमेत नपाएर रोयौं । निकै माथि पुगेपछि दुइटा पानीका कुला भेटिँदा स्वर्ग पुगेको अनुभव भयो । मरुभूमिका यात्रीले एककासि मरुदान भेटे भैं हामी फुलेल भयौं ।
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईओटा तत्सम र दुईओटा आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
हार्डवेयर र सफ्टवेयरको कार्यका आधारमा कम्प्युटरलाई निवेश योजना, भण्डारण र उत्पादन गरी चार भागमा राखेर बुझ्न सकिन्छ । यी चार भागमध्ये निवेशअन्तर्गत कम्प्युटरमा तथ्याङ्क वा निर्देशन प्रविष्ट गराउने कार्य हुन्छ ।

६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
- क) तलका उपसर्ग र प्रत्यय लगाएर एक एकओटा शब्द बनाउनुहोस् :
 उपसर्ग : वि, अधि, गैर
 प्रत्यय : आइँ, ईन, आहा
- ख) दिइएको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस् र तीनओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी निर्माणप्रक्रिया देखाउनुहोस् :
 छरछिमेकमा बसिसकेपछि कहिलेकाहीँ तलमाथि हुन्छ । आपसि मेलमिलाप र सरसहयोगको भावनाले नै समाज र राष्ट्रले पनि अग्रगति लिन्छ । देशहितका निम्ति दशमुख भएर बाक्लाबाक्ल नगरी वचनबद्ध भई सबै एकजुट हुनुपर्छ ।
७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क) ले, लाई, बाट, देखि, का निम्ति, रो, को, मा विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफूले देखेको कुनै घटनाको वर्णन गर्नुहोस् ।
- ख) तलको अनुच्छेदका वाक्यलाई उच्च आदरमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
 उनी देशभक्त नारी हुन् । उनी देशभक्तिका बारेमा लामो समयसम्म प्रवचन दिन सकिन्छन् ।
 उनी सधैं सामाजिक कार्यमा सहभागी हुन्छिन् । तिमी पनि उनले हिँडेको बाटोमा हिँड ।
८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क) सामान्यार्थक क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो दैनिक कार्यको वर्णन गर्नुहोस् :
 ख) वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् :
 यसपालि नियमित रूपमा विद्यालय गइन्छ । सधैं गृहकार्य गरिन्छ । परीक्षामा राम्रो नतिजा ल्याइनेछ । आफ्नो भविष्य उज्ज्वल बनाइन्छ ।
९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क) एउटै वाक्यमा संश्लेषण गर्नुहोस् :
 दमयन्ती दरबारबाट निस्कइन् । उनी प्रेमी नलको खोजीमा जङ्गलमा भौँतारिइन् । उनले दुःखकष्ट भोगिन् । जसोतसो चेदी राज्य पुगेर उनले सुखको सास फेरिन् ।
- ख) तलका वाक्यलाई प्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
 छोरीले बुबालाई आफ्नो पढाइ सकिएको कुरा बताइन् । बुबाले छोरीलाई उनको भावी गन्तव्यका बारेमा जिज्ञासा राख्नुभयो । छोरीले बुबालाई आफ्नै देशमा केही गर्ने योजना रहेको कुरा सुनाइन् । बुबाले छोरीको काम गर्व गर्न लायक भएको कुरा बताउनुभयो ।
१०. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् : (५×१ = ५)
- आयुर्वेद पूर्वीय प्राचीन चिकित्सा पद्धति हो । 'आयुर्वेद' शब्दको अर्थ 'आयुको ज्ञान' भन्ने हुन्छ । यसलाई आयुर्विज्ञान पनि भनिन्छ । आयुको ज्ञान भन्नाले जीवनमा पूर्ण आयु जिउने विषय र कलाको ज्ञान हो । पूर्ण आयु जिउन स्वास्थ्य पहिलो आवश्यकता हो । स्वस्थ व्यक्ति नै पूर्णायुको जीवन जिउँछ, भन्ने आयुर्वेदको मान्यता हो । यसैले आयुर्वेदमा जीवन स्वस्थ राख्ने उपायका बारेमा विस्तृत रूपमा चर्चा गरिएको छ । जीवन स्वस्थ राख्नु भनेको सकरभर शरीरमा रोगको प्रवेश हुन नदिनु हो र कदाचित् रोगको प्रवेश भइहाले पनि उपचारका माध्यमबाट शरीरबाट त्यसको निष्कासन गर्नु हो । आयुर्वेदमा रोगको उपचारका लागि कायचिकित्सा, शल्य तन्त्र,

शालाक्य तन्त्र, भूतविद्या, कौमारभृत्य, अगद तन्त्र, रसायन तन्त्र र बाजीकरण तन्त्र गरी आठ अङ्ग रहेका छन् । यीमध्ये कायचिकित्सामा शारीरिक रोग, शल्य तन्त्रमा चिरफार गर्नुपर्ने रोग, शालाक्य तन्त्रमा नाक, कान, घाँटी वा अन्य कुनै कारण भएको टाउकाको रोग, भूतविद्यामा भूत, ग्रह वा मानसिक कमजोरीका कारण लागेको मानसिक रोगको उपचारको पद्धति प्रस्तुत गरिएको छ । यस्तै कौमारभृत्यमा गर्भवती स्त्रीलाई लाग्ने रोग र बालरोग, अगद तन्त्रमा शरीरमा विषालु पदार्थको प्रवेशका कारण उत्पन्न भएको रोग, रसायन तन्त्रमा वृद्धावस्थामा हुने रोग, बाजीकरण तन्त्रमा शरीरमा नेपाली, कक्षा १२ जण्ड धातुको कमीका कारण हुने रोगको उपचारको पद्धति समाविष्ट छ । आयुर्वेदका अनुसार मुख्य रूपमा शरीरमा वात, पित्त र कफ यी त्रिदोषको असन्तुलनका कारण रोगको प्रवेश हुन्छ । यी तीन दोषबाट बच्ने मुख्य उपाय भनेको उचित आहार र उपयुक्त जीवनशैली नै हो । उपयुक्त आहार र जीवनशैलीबाट शरीरमा रोगसँग लड्ने ओज वा जीवनी शक्ति सशक्त रूपमा क्रियाशील बन्छ । जीवनी शक्तिको सशक्तता हुँदा शरीरमा रोगले प्रवेश नै गर्न पाउँदैन, कदाचित् प्रवेश गरिहाले पनि त्यो प्रभावहीन हुन्छ । प्रभावहीन त्यस रोगलाई पनि स्थानीय जडीबुटी र खनिजको उपयोग गरी शरीरबाट सहजै निष्कासन गर्न सकिन्छ । यसैले उचित आहार, उपयुक्त जीवनशैली र उपलब्ध स्थानीय जडीबुटीको सेवनबाट स्वस्थ रहेर पूर्णायुको जीवन जिउन सकिन्छ भन्ने कुराको मार्गनिर्देशन गर्ने चिकित्सा पद्धति नै आयुर्वेद हो ।

प्रश्नहरू

(क) आयुर्वेदका आठ अङ्ग के के हुन् ?

(ख) कायचिकित्सा र शल्य तन्त्रमा कुन कुन रोगको उपचार पद्धति प्रस्तुत गरिएको छ ?

(ग) शरीरमा रोगको प्रवेश हुनुको कारण के हो ?

(घ) आयुर्वेदले जीवनमा पूर्णायु जिउन के गर्नुपर्ने सुझाव दिएको छ ?

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिपोट गरी सारांश गर्नुहोस् : (२+३=५)

जिज्ञासा नै ज्ञानको बीज हो । जिज्ञासा वृत्तिलाई विकसित गर्नु र त्यसमा उत्तम संस्कारको स्थापना गर्नुमा नै शिक्षाको उपयोगिता रहेको हुन्छ । यसै कारणले जुन शिक्षाले मानवका सद्वृत्तिको जागरण गर्दैन, जसले मानवलाई भोगप्रधान प्रेयोमार्गबाट कल्याणप्रधान श्रेयोमार्गतर्फ लर्दैन, मानव मनमा पसेर मानवलाई एक श्रेष्ठ जीवनस्वप्नले भरिदिँदैन त्यो शिक्षा होइन, साक्षरता मात्र हो । आज यस किसिमको साक्षरता नै संसारका अनेक जटिल समस्याको कारण बन्न पुगेको छ । यस कारण शिक्षा हाम्रो धर्म र संस्कृतिको अनुकूल हुनैपर्छ । विद्यार्थीले विद्यालयमा मात्र सबै कुरा सिक्छन् भन्नु ठुलो भुल हुन जान्छ । बालक परिवारमा, बाटामा, मित्रसम्पर्कमा र सर्वत्र केही न केही सिक्किरहेको हुन्छ । ऊ आफ्ना मातापिता, बन्धुबान्धव, साथीसँगाती, परिचित, अपरिचित मानिसको व्यवहारबाट पनि धेरथोर सिक्किरहेको हुन्छ । यस कारण समाजको वातावरण आजको जस्तो दूषित हुनुहुँदैन । समाजको वातावरणको परिष्कार गर्नु अत्यन्त आवश्यक छ । यसको लागि अर्थप्रधान जीवनदृष्टिको ठाउँमा कर्तव्यप्रधान जीवनदृष्टिको स्थापना अत्यन्त आवश्यक हुन आउँछ । कर्तव्यप्रधान जीवनदृष्टिको निर्माण संस्कृतिमूलक शिक्षाबाट हुने गर्छ । यस्तो शिक्षाबाट मानव असल त हुन्छ नै साथै सफल पनि हुन्छ ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) तपाईंको गाउँ/नगरमा फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा त्यसबाट पैदा भएको समस्यातर्फ सम्बन्धित पक्षको ध्यानाकर्षण गराउनका निम्ति कुनै राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकाका सम्पादकलाईचिठी लेख्नुहोस् ।

ख) माध्यमिक तहको नेपाली विषय शिक्षक पदमा नियुक्तिको प्रयोजनका लागि कुनै विद्यालयमा पेस गर्नु पर्ने व्यक्तिगत विवरणको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५)

क) महाकवि देवकोटा जयन्तीका अवसरमा आफ्नो विद्यालयमा आयोजित कवि गोष्ठीको विवरण समेटेर १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन लेख्नुहोस् । (मानिलिनुहोस् तपाईंको नाम मानवी हो र तपाईंको विद्यालयको नाम विद्या निकेतन मा.वि., धनुषा हो)

ख) 'नेपालमा विदेशी संस्कृतिको प्रभाव' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस् ।

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् : (४)

क) मनैपछि भने पनि पर पुगी मरौं

नभुक्ने यो हिमालमा किन भुकी मरौं

ख) यो हिउँ मेरो थियो, मेरो मुटुको थियो र हिमाली हार्दिकता बोकेको र चम्किलो थियो ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

हो र आमा !

“हो, तिमी जन्मँदा तिम्रो कलिलो अनुहारमा

त्यसकै छाया देख्ने आशा गरेकी थिएँ

तिम्रो हिस्सी परेको हँसाइमा त्यसैको सुन्दर छवि

तिम्रो तोते बोलीमा त्यसैको मधुर ध्वनि

तर त्यो मिठो गीतले तिमीलाई आफ्नो बाँसुरी बनाएनछ !

त्यो तिमी नै होला भन्ने

मेरो यौवनभरिको सपना थियो ।”

प्रश्नहरू

(अ) आमाको सपना के थियो ?

(आ) ‘त्यो मिठो गीतले तिमीलाई आफ्नो बाँसुरी बनाएनछ’ भन्नुको तात्पर्य के हो

ख) दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

सुबोध पलडमै सुतिराख्नुभएको थियो । रिस उम्लँदा उम्लँदा मुखभरि आइसकेको थियो ।

यस्तो लाग्यो, धरतीभिन्नबाट ज्वालामुखी फुटेर लाभा निस्कँदैछ । एउटा मृतविश्वास, आस्था

र रिसको ज्वाला प्याँकै सुबोधमाथि । उहाँको मुखै हेर्न मन लागेन जुन मुखलाई कति लोभी

भएर हेर्ने गर्थे । यो मेरो पहिलो रिस थियो उहाँमाथि । घृणैघृणाको पर्खाल उभिरियो

अगाडि । सद्भावनाको पुल भत्कियो । सौँचे, मेरी छोरी हराउँदा पनि सुबोधलाई चित्त

दुखेन, अझ योभन्दा बढ्ता एक्सिडेन्ट भयो भन्ने सुन्दा पनि उहाँले पेट दुखेको बहाना

गर्नुभयो । अस्पतालसम्म जानुभएन । आफ्नो रगतमाथि श्रद्धा, माया र करुणाको बदला घृणा

राख्ने सुबोधसँग मैले किन सम्बन्ध राख्ने ? सम्बन्ध राख्नु पनि अब अपराध सम्झन थालेँ

किनभने मेरा छोराछोरी मेरा लागि चन्द्र र सूर्य हुन् । सुबोधलाई जसरी मैले माया गरें, जुन विश्वास र आस्था राखें तर कहिले पनि मेरा छोराछोरीलाई मायाले बोलाउनुभएको सुनिनँ । छोराछोरीमाथि उहाँको ईर्ष्या थियो, जलन थियो । कत्रो दुर्भाग्य थियो मेरा लागि, मेरा छोराछोरीका लागि सुबोधसँग सम्बन्ध राख्नु मेरो आफ्नै स्वार्थ नभई छोराछोरीको स्वार्थ पनि गाँसिएको थियो ।

प्रश्नहरू

(अ) सुबोधसँग ममताको विश्वास टुट्नुको कारण के थियो ?

(आ) 'मेरा छोराछोरी मेरा लागि चन्द्र र सूर्य हुन्' भन्नुको आशय के हो ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) वर्गीय शोषण र सामाजिक कुरीति एवम् कुसंस्कारप्रतिको आलोचनाका दृष्टिले 'एक चिहान' उपन्यास तपाईंलाई कस्तो लाग्यो ? प्रतिक्रिया दिनुहोस् ।

ख) विदेश गएर र स्वदेशमै पनि जग्गा प्लटिङ गरेर प्रशस्त आमदानी गरिरहेको 'जीवन मार्ग' रिपोर्ताजको छिरिडले ती सबै छोडेर चोमोलुङ्मा औद्योगिक प्रतिष्ठान स्थापना गरी उद्यमी बनेको तपाईंलाई कस्तो लाग्यो ? आफ्नो विचार प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षमक उत्तर दिनुहोस् : (८)

क) आफ्नो दृढ सङ्कल्प पूरा गर्न मानिस जतिसुकै सङ्घर्ष गर्न पनि तयार हुन्छ भन्ने कुरा 'विरहिणी दमयन्ती' कथाका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस् ।

ख) स्टीफन विलियम हकिङले मानवीय चेतनालाई नयाँ उचाइमा पुऱ्याउन गरेका योगदानको समीक्षा गर्नुहोस् ।

१८. दिइएका मध्ये कुनै एक शीर्षकमा २५० शब्दमा नघटाई निबन्ध लेख्नुहोस् : (८)

क) नेपालको आर्थिक समृद्धिका आधारहरू

ख) युद्धको त्रास र वर्तमान विश्व

ग) देशप्रति मेरो कर्तव्य

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनु पर्नेछ ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्ख्या देखाउनुहोस् : (३)
कुनै पनि परीक्षा सञ्चालन गर्दा त्यसको गोपनीयतालाई महत्त्व दिनु न्याय सङ्गत मानिन्छ ।
परीक्षार्थीले पनि यसका नियम र मर्यादालाई पूर्णतःपालना गरेको हुनुपर्छ ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
हकिङ वाल्यकालदेखि नै निकै जिज्ञाषु र सर्जनशील स्वभाव का थिए ! कुनै पनी यान्त्रीक वस्तुको भित्री सङ्रचनालाई बुझ्ने र तिनबाट बन्न सक्ने नयाँ वस्तुका बारेमा परिकल्पना गर्ने उनको बानि थियो ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
क) दिइएका अंशबाट एउटा पारिभाषिक शब्द र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
कर्मचारीले कार्यालयमा अनधिकृत काम गर्दा स्पष्टीकरण सोधियो । राजस्व सङ्कलन तथा किनवेचको भरपाई फर्स्योर्ट गर्न नसक्दा उसलाई निलम्बन गर्ने आदेश आएपछि कार्यक्षमबाट उठेर सुटुकक भागेका ती कर्मचारी आज सरासर अदालत पुगेछन् ।
ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
महामारीका समयमा हामीले तमास हेर्नु वा समस्यासँग घुँडा टेक्नु भन्दा पनि आँटी छोरालाई बाघले खाँदैन भन्ने भावना राखेर काम गर्नुपर्छ । सङ्कटका बेला सबैसँग हातेमालो गरी काम गर्दा दुवै हातमा लड्डु प्राप्त हुन सक्छ किनभने एकतामा बल हुन्छ भन्ने विचारलाई हामीले विश्वास गरेर आएका छौं ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
हाम्रो समाजमा दुलही भित्र्याउँदा र छोरीबेटी दिएर पठाउँदा सम्म त उनीहरूलाई विवाहको दुई-चार दिन निकै स्वागत सत्कार, मानमर्यादाको व्यवहार हुन्छ, तर डोलीमा हाली ल्याएर ठोकामा रोकी अनेक स्वागत सत्कार गर्दैमा तीस्वास्नीमान्छप्रति न्याय भएको मानिएला ।
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईदुईओटा तत्सम र आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
जीवनका अधिकांश क्षण ब्रह्माण्डको अनुसन्धानमा बिताउने हकिङको पारिवारिक जीवन र व्यक्तित्वका विविध पाटालाई भल्काउने चलचित्र र वृत्तचित्र बनेका छन् । 'द थेओरी अफ एभ्रिथिङ', 'अ ब्रिफ हिस्ट्री अफ टाइम' नामका चलचित्र र 'स्टिफन हकिङस युनिभर्स', 'होराइजन : द हकिङ प्याराडक्स' आदि वृत्तचित्र हुन् ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
क) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माणप्रक्रिया देखाउनुहोस् :
जीवन रमाइलोसँग बिताउने रहर कसलाई पो हुँदैन र सन्तानले संसार जित्नु अनि अभिभावकको सुरक्षा गरुन् भन्ने अपेक्षा सबैको हुन्छ । बुबाआमाप्रति आत्मीय र सम्मानित व्यवहार गर्नु छोराछोरीहरूको कर्तव्य र जिम्मेवारी दुवै हो ।

ख) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी समस्त शब्दको विग्रह र द्वित्व शब्दको निर्माणप्रक्रिया देखाउनुहोस् :

इच्छाअनुसारको खानपिन, सरकारी वचनअनुसारको प्रतिबद्धता भएमा कर्णालीका जनताले बेरोजगार भएर पेटभर खान देशबाहिर जानु पर्दैन । आत्मनिर्भर भएर ससाना कुरामा, भैँभगडा नगरे समृद्धिको उचाइमा पुग्न समय लाग्दैन । यस्तै योजना चाहिएको छ, जसले एकएकको जीवन बदल्न सकोस् ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) रेखाङ्कन गरिएका शब्दहरूको कारक पहिचान गरी लेख्नुहोस् :

प्रमोदले कैँचीले रिबन काटेर साहित्यिक कार्यक्रमको उद्घाटन गर्‍यो । पोखरामा बस्ने साथीले उसलाई कार्यक्रमका लागि बोलाएको थियो । पोखराबाट उनीहरू मुक्तिनाथ घुम्न जाने योजनामा थिए । प्रमोदले मोटरसाइकलद्वारा मुक्तिनाथसम्मको यात्रा गर्ने रहर भएको कुरा बतायो । आमाले प्रमोदलाई पत्रिका दिनुभयो र पढ्न भन्नुभयो ।

ख) तलका वाक्यलाई बहुवचनमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

मेरो साथी फुटबल खेल्छ । ऊ फुटबल खेल्न देशविदेश डुल्छ । अहिले ऊ विदेश गएको छ । उसले त्यहाँ आफ्नो प्रतिभा देखाउने छ ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) सामान्य भविष्यत् कालका क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो कुनै योजनाको वर्णन गर्नुहोस् ।

ख) आवश्यक कुरा थपघट गरी तल दिइएका वाक्यको वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

आज हामी कवितावाचन प्रतियोगितामा सहभागी हुन्छौं । त्यहाँ हामीले चर्चित कविहरू भेट्छौं । म पनि एउटा कविता वाचन गर्छु । हामी अरुले वाचन गरेका कविता सुन्छौं ।

९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) तलका चारओटा जटिल वाक्यलाई आठओटा सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

जङ्गलको संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने कुरा उचित हो । मान्छेले जङ्गल मासे त्यसैले खडेरी लाग्न सुरु भयो । खडेरीले मानिस भोकभोकै परे अनि क्रान्तिले जन्म लियो । जङ्गलको उचित संरक्षण गर्नुपर्छ र भविष्यमा आइपर्ने सङ्कटबाट समयमै बच्नुपर्छ ।

ख) तलका वाक्यलाई अप्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

जनताले भने, “देशको विकास कहिले हुन्छ ?”

“हामी आजैदेखि देशविकासमा लाग्छौं ।” नेताले भने ।

जनताले भने, “हामीलाई भुटो बोलेर पटकपटक धोका नदिनुहोस् ।”

नेताले भने, “विश्वास गर्नुहोस् तपाईंहरूलाई ढाँट्ने काम अब कहिल्यै हुँदैन ।”

१०. तलको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् : (५)

पृथ्वीको उत्पत्ति करिब ४ अर्ब ५० करोड वर्ष अघि भएको अनुमान गरिन्छ भने पृथ्वीमा पहिलो जीवनको उत्पत्ति ३ अर्ब ५० करोड वर्ष अघि भएको मानिन्छ । पृथ्वीमा पहिलो जीवको उत्पत्ति भएको करिब १० करोड वर्षपछि हरित कण अर्थात् क्लोरोफिल भन्ने रङ्द्रव्य (पिग्मेन्ट) युक्त एक कोषीय जीवको विकास भयो । यसैलाई हामी हाल वनस्पति भन्छौं । यिनै हरित कणले गर्दा वनस्पति हरियो रङ्का भएका हुन् । हरित कणको मद्दतबाट वनस्पतिले फोटोसिन्थेसिस भनिने

जैविक प्रक्रियाद्वारा सौर्य ऊर्जालाई मानिसलगायत पृथ्वीका सम्पूर्ण प्राणी जगत्ले बाँच्न उपयोग गर्ने रासायनिक ऊर्जामा परिणत गर्छ । तसर्थ पृथ्वीमा सम्पूर्ण प्राणीको अस्तित्व अन्ततः वनस्पति र तिनका निहित फोटोसिन्थेसिस प्रक्रियामा भर पर्छ । समय क्रममा एकोषीय हरित कणयुक्त जीवबाट फूल फुल्ने र फूल नफुल्ने जातका विविध प्रजातिका बहुकोषीय वनस्पतिको विकास भयो । सबै प्रकारका वनस्पतिमध्ये फूल फुल्ने जातको वनस्पति सबैभन्दा विकसित ठूलो र प्रधान समूह हो । पृथ्वीमा फूल फुल्ने जातको वनस्पति लगभग १२ करोड वर्षअघि देखा परेको थियो । यस समूहका वनस्पतिले करिब ८ करोड वर्षदेखि पृथ्वीको भूभागको अधिकतम क्षेत्रफल आगट्टै आएका छन् । वनस्पति जगत्मा फूल फुल्ने जातको वनस्पतिलाई सबैभन्दा विकसित वनस्पति मानिए जस्तै प्राणी जगत्मा आधुनिक मानव होमोसेपियन्सलाई सबैभन्दा विकसित प्राणी मानिन्छ । आधुनिक मानव लगभग ५ लाख वर्षअघि मात्र पृथ्वीमा अस्तित्वमा आएको थियो । प्राणीहरूमध्ये सबैभन्दा जटिल र विकसित मस्तिष्क भएका कारण आधुनिक मानव प्राणी जगत्मा सर्वश्रेष्ठ भएको हो ।

प्रश्नहरू

- क) पृथ्वीको उत्पत्ति आजभन्दा कति वर्षअघि भएको अनुमान गरिएको छ ?
- ख) पृथ्वीमा एक कोषीय जीवको विकास कसरी भयो ?
- ग) कुन समूहका वनस्पतिले पृथ्वीको अधिकतम क्षेत्रफल ओगट्टै आएका छन् ?
- घ) आधुनिक मानवलाई प्राणी जगत्मा सर्वश्रेष्ठ किन मानिएको हो ?
- ङ) हरित कणले सौर्य ऊर्जालाई कुन प्रक्रियाबाट रासायनिक ऊर्जामा परिणत गर्छ ?

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिपोट गरी सङ्क्षेपीकरण गर्नुहोस् : (२+३=५)

सहकारीबाट स्वदेशमै रोजगारीको सिर्जना हुने भएकाले यो आत्मनिर्भरता र विकासको प्रमुख माध्यम बन्न सक्छ । अपार जलस्रोत एवम् उर्वरा भूमिले सम्पन्न र अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्यले परिपूर्ण नेपालको जलस्रोत, कृषि र पर्यटनका क्षेत्रमा सहकारी सञ्चालनका सम्भाव्य अन्य क्षेत्र पनि पर्याप्त रहेका छन् । सहकारीका माध्यमबाट यिनको व्यवस्थापन गर्ने हो भने स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना गर्न सकिन्छ । स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना गर्न सके लाखौं युवा विदेशिनुपर्ने स्थितिको अन्त्य हुन्छ । सिर्जनशील युवाको सक्रिय सहभागितामा स्वदेशको विकास तीव्र रूपमा अधि बढ्छ । यसबाट परिनिर्भरता घट्न गई आत्मनिर्भर संस्कृतिको विकास हुन्छ र राष्ट्रिय अर्थतन्त्र पनि सुदृढ हुन्छ । सहकारीका माध्यमबाट उपर्युक्त सबै उद्योगलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्दै नयाँ क्षेत्रलाई समेत समेटेर अधि बढ्न सके नेपाल संसारकै समुन्नत र सुखी मुलुक बन्छ ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

क) नेपाली कम्पनीले भर्खरै बजारमा ल्याएको आधुनिक प्रविधियुक्त विद्युतीय कारको सचित्र विज्ञापन बनाउनुहोस् ।

ख) जनचेतना सहकारीले सेयर पुँजी वृद्धिका लागि बसेको बैठकको निर्णयको नमुना लेख्नुहोस् :

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (५)

क) जागरण युवा क्लबले गरेको खेलकुद कार्यक्रमका सम्पूर्ण विवरण समेटेर १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् ।

ख) 'वैदेशिक रोजगारीप्रतिको आकर्षण' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस् ।

१४. तलका मध्ये कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् :

(४)

- क) 'मानिसको परिचय शरीरले भन्दा पनि उसको मस्तिष्क र हृदयले दिन्छ ।'
ख) नीरस जिन्दगीलाई रसाउन मायाको सङ्गो नदी चाहिन्छ । जिन्दगी हाँसो रोदन, दुःख पीडा, कथा व्यथाले भरिएको सामूहिक भेल हो । आपत्, सुख र दुःख सबैलाई पर्छ ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(४)

क) दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

कालोनिलो आकाशमा उत्तरतिर ध्रुवतारा त्यसको दाहिनेतिर साततारा र देब्रेतिर पाँच ताराका उज्याला तारामण्डलले तिनलाई मोहित तुल्यायो । पूर्वदेखि पश्चिमतिर केही दक्षिणतिर ढल्किएको आकाशगङ्गा दमयन्तीका दृष्टिमा सङ्गीतमय हुन थाल्यो । आकाश र पृथ्वी यस्ता सुन्दर छन् । तिनका बिच आफू एकली विरहिणी अवस्थामा अनुभव गरेर दमयन्ती कोमल मधुर स्वरमा वियोग र पीडाको गीत गाउन थालिन् । कतिबेरसम्म तिनले गीत गाइन्, तिनले आफैं थाहा पाइन् । आकाशमा बिस्तारै बिस्तारै उभिएर आउँदै पातला बादलले त्यो सुन्दर आकाशलाई दमयन्तीका हृदयमा धूमिल तुल्याउँदै लग्यो ।

प्रश्नहरू

(अ) माथिको अनुच्छेदमा कस्तो परिवेशको चित्रण गरिएको छ ?

(आ) आकाश र दमयन्तीको हृदयका बिच के समानता छ ?

ख) दिइएको जीवनी अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

हकिङले पृथ्वीमा आइपर्ने सम्भावित विपत्तिबाट बच्न मानव समुदायलाई बारम्बार सचेत गराउने गर्थे । उनले परमाणुयुद्ध, विश्वव्यापी तापक्रम वृद्धि, प्रकृति विरुद्धका मानवीय गतिविधिको कारण पृथ्वीमा मानव जीवन खतरामा रहेको बताएका छन् । यसैले यसतर्फ समयमै सचेत हुन आग्रह गरेका छन् । यस्तै उनले मानिसलाई कृत्रिम बुद्धिमत्तापूर्ण रोबोटको निर्माणमा सचेत हुनुपर्ने बताएका छन् । कृत्रिम बुद्धिमत्तापूर्ण रोबोट मानिसको दिमागका उपज हुन् तर यिनीहरूको स्मरण र विश्लेषणात्मक सामर्थ्य मानिसको भन्दा धेरै हुँदै गइरहेको छ । मानिसले गर्न सक्ने सबै काम यी यन्त्रहरू सजिलै गर्न सक्छन् । यसैले उनी कृत्रिम बुद्धिमत्ताले मानिसलाई नभई मानिसले कृत्रिम बुद्धिमत्तालाई नियन्त्रण गर्नुपर्ने मान्यता बारम्बार दोहोर्याइरहन्थे ।

प्रश्नहरू

(अ) पृथ्वीमा मानव जीवन खतरामा पर्नुका कारण के के हुन् ?

(आ) हकिङले किन कृत्रिम बुद्धिमत्तापूर्ण रोबोटको निर्माणमा सचेत हुन आग्रह गरेका हुन् ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

(४)

- क) परिवर्तन र क्रान्तिको आवश्यकताका दृष्टिले 'आमाको सपना' कविता तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, प्रतिक्रिया लेख्नुहोस् ।
ख) 'सहकारीका माध्यमबाट देशलाई आत्मनिर्भर बनाउन सकिन्छ' भन्ने विचारलाई तर्क दिएर पुष्टिहोस् ।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

(८)

- क) 'एक चिहान' उपन्यासले किसान र मजदुरका के कस्ता समस्याको चित्रण गरिएको छ, वर्णन गर्नुहोस् ।

ख) कम्प्युटरलाई भाइरसमुक्त बनाउनका लागि प्रविधिज्ञ पेशल र एन्टिभाइरस गोर्खेले गरेका काम के के हुन् ? समीक्षा गर्नुहोस् ।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् :

(८)

क) मलाई मनपर्ने साहित्यकार

ख) वातावरण संरक्षण

ग) नेपालमा पर्यटन उद्योग

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनुपर्ने छ ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्ख्या देखाउनुहोस् : (३)
यहाँका प्राकृतिक स्रोत र साधनको समुचित उपयोग गर्न सकेमा देश समृद्ध बन्दछ । देशमै रोजगारीका अवसर सिर्जना हुन्छन् । यसले बाध्यतापूर्वक रोजगारीका लागि भौतारिएका युवाहरूको ठूलो सङ्ख्यालाई राहत पुग्छ ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
समाज विकासका क्रममा मानिसले प्रगति त गर्‍यो तर ऊ शान्त भएर बस्न सकेको चाहिँ छैन समाजमा सामुहिक भावनाको साटो व्यक्तिवादि सोच बढिरहेको छ । यस्तो नकारात्मक शोचलाई परित्याग गरेर सकारात्मक सोचका साथ आफ्नो कर्तव्य पालन गर्ने हो भने उसले जीवनमा सुखशान्ति पनि प्राप्त गर्छ ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
(क) दिइएका अनुच्छेदबाट एउटा पारिभाषिक शब्द र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
हिजो एकजना आफन्त अचानक रुखबाट गल्याम्म लडेर बेहोस भएपछि उहाँलाई अस्पताल लगियो । चिकित्सकले शल्यक्रिया गर्नुपर्ने कुरा गरेपछि उहाँलाई सरासर शल्यक्रिया कक्षमा लगेर राखियो । म र एकजना भाइ फटाफट आर्थिक व्यवस्थापन गर्नतिर लाग्यौं ।
(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा दुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
विहान बेलुकीको छाक टार्न मुस्किल भएपछि ऊ विदेसियो । कराइबाट उम्केको माछो भुङ्गोमा भने भैँ त्यहाँ पनि उसले अनेकौँ सास्ती बेहार्नु पर्‍यो । ऊ विदेश जानेवित्तिकै कोरोना महामारी फैलिएकाले अभागी खान बस्यो, डाँडाकाँडा सुसाए भने भैँ भयो । अन्ततः ऊ त्यहाँबाट पनि अनेकौँ हन्डर र गोता खाई बर्मा गए नि कर्म सँगै, नेपाल गए नि कपाल सँगै भन्दै स्वदेशतिरै पक्रियो ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
धेरै कुरा गरेपछि उसले आँखाभरि आँसु पारेर भन्यो, “दाइ ! जीवनमा सुखको घाम कहिल्यै देख्न पाइएन, धेरैले मलाई सम्झाउने कोसिस पनि गरे तर आफ्नो भाग्यमा नभएको कुरा टाउको फोरेर पाइँदो रहेनछ,
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
उसले दौरा, सुरवाल, कोट र टोपीमा पहिचान खोज्यो । उसले आफ्नो स्मृतिमा घन्केका रोदी, घाटु र मारुनीको तालमा नेपाली संस्कृतिको प्रतिबिम्ब खोज्यो । ऊ आफन्तजन र आफ्नो भूमिबाट टाढा हुनुपर्दाको पीडामा छटपटाइरह्यो अनि आफ्नो इज्जत कतै अखबारका पृष्ठमा छरिएका छन् कि भनी हेर्न थाल्यो ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
(क) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :
नेपालको ग्रामीण क्षेत्रलाई पर्यटकीय आकर्षणको केन्द्र बनाउनका लागि यहाँको पर्यावरणलाई अत्यन्त ध्यान दिनु पर्दछ । सरकारी एवम् गैरसरकारी सङ्घसंस्थाहरूमार्फत गाउँले जनजीवनको महत्त्व दर्साउँदै बढमासहरूलाई तह लगाउने वातावरणको सिर्जना गर्नु पर्दछ ।

(ख) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी समस्त शब्दको विग्रह र द्वित्व शब्दको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :

पसिनाको बलमा लहलह वाली भुलाउन सकेमा सुखप्राप्ति गर्न सकिन्छ भन्ने चक्रपाणि महात्माका सुविचारलाई मननयोग्य ठानी गाउँका सबैजना एकआपसमा सरसल्लाह गरी आलोपालो गरेर खेतमा सिँचाई गर्न थाले । यो थाहा पाएपछि आजभोलि पल्लागाउँको कान्छो पनि सामलतुमल बोकी चुपचाप आफ्नो खेतीकिसानीमा लागेको छ ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) ले, बाट, द्वारा, लाई, लागि, देखि, को र मा विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो बाल्यकालको वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई तृतीय पुरुषमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

तिमी अरू व्यक्तिलाई खुसी बनाउन असाध्यै सिपालु छ्यौ । तिमिले आफ्नी बहिनीलाई निकै राम्रो उपहार दिएकी रहिछ्यौ । तिम्री बहिनीले त्यो उपहार सम्मानपूर्वक राखेकी रहिछ । तिम्री कुनै समयमा यहाँ आयौ भने त्यो आफ्नै आँखाले देखेछ्यौ ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) पूर्ण भविष्यतकालीन क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो भविष्यको योजना प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

(ख) तल दिइएका वाक्यको वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

आफूले सधैंभरि एकलै काम गर्थ्यौ । कहिलेकाहीँ दीनदुःखिलाई पनि सहयोग गर । साथीहरू पनि यस विषयमा छलफल गर्दै छन् । हामीले यस विषयमा एउटा योजना पनि बनाएका छौ ।

९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) तलका चारओटा जटिल वाक्यलाई आठओटा सरल वाक्यमा विश्लेषण गर्नुहोस् :

उसले साथीहरूसँग मिलेर एउटा रोबोट बनायो र प्रदर्शनीमा राख्यो । जब सबैले उसको रोबोटको प्रशंसा गरे तब ऊ खुसी भयो । केही अवलोकनकर्ताले त्यो रोबोट विदेशमा पनि प्रदर्शन गर्नु पर्दछ भनी सल्लाह दिए । उसले आगामी दिनमा अझ नयाँ आविष्कार गर्ने सोच बनायो किनभने ऊ आफ्नो कार्यको प्रशंसा भएकामा उत्साहित थियो ।

(ख) तलका वाक्यलाई अप्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

चामेले भने, “अध्यक्षज्यू ! अब आजको कार्यक्रम सुरु गरौं है ।”

अध्यक्षले चामेलाई भने, “हुन्छ, सुरु गर्नुहोस् र कार्यक्रम समयमै सक्नुहोला ।”

अध्यक्षले फेरि भने, “आजको यो कार्यक्रम सकेपछि अर्को कार्यक्रममा सहभागी हुनु छ ।”

“हस् अध्यक्षज्यू ! म समयमै कार्यक्रम सक्ने कोसिस गर्नेछु ।” चामेले भने ।

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५×१=५)

कूल गार्हस्थ उत्पादनमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान बढाउनका लागि स्वदेशी तथा विदेशी पुँजीको परिचालन गर्नुपर्छ । एकल बिन्दु सेवा केन्द्रका माध्यमबाट वैदेशिक लगानी प्रवर्धन गर्न आवश्यक छ । उपलब्ध स्रोतसाधन र श्रमको उपयोग गरेर औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ । लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको संरक्षण र प्रवर्धन गरी रोजगारी सिर्जना गर्न सकिन्छ । गरिबी न्यूनीकरण, नेपाली वस्तु तथा सेवाका लागि लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना, आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्धनका माध्यमबाट अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्न आवश्यक छ । तुलनात्मक लाभ तथा प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका नेपाली वस्तु तथा सेवाको उत्पादन वृद्धि गर्नुपर्छ । निर्यात प्रवर्धन तथा आयात व्यवस्थापन गरी आन्तरिक माग पूर्ति गर्न सकिन्छ । द्विपक्षीय, क्षेत्रीय

र बहुपक्षीय व्यापार प्रणालीबाट अधिकतम लाभ लिने गरी वैदेशिक व्यापारसम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । खाद्यान्न, औषधी तथा पेट्रोलियम पदार्थ जस्ता अत्यावश्यक वस्तुको सरल र उचित मूल्यमा सहज उपलब्ध हुने व्यवस्था आवश्यक छ । यसका लागि आपूर्ति व्यवस्थापनमा सुधार ल्याई मूल्य स्थिरता कायम गर्नुपर्छ । गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवामा सहज पहुँच पुर्‍याई उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्नुपर्छ । खाद्यान्न तथा अन्य वस्तुमा हुने मिसावट, ठगी, कालोबजारी, नियन्त्रण गर्न बजार अनगुमनलाई तीव्र बनाउन आवश्यक छ । यसका लागि विद्यमान ऐन नियमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नुपर्छ ।

प्रश्नहरू

(क) केका लागि स्वदेशी तथा विदेशी पुँजीको परिचालन गर्नुपर्छ ?

(ख) गरिवी न्यूनीकरणका उपाय के के हुन् ?

(ग) अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्न कस्ता उपाय अपनाउनुपर्छ ?

(घ) उपभोक्ताको हकहितको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ ?

(ङ) उत्पादकत्व अभिवृद्धि तथा कालोबजारी पद तथा पदावलीको तात्पर्य लेख्नुहोस् ।

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस् : (२+३=५)

सौँच्च नै विदेशमा नेपालीलाई परेको समस्या सुनाउने स्थान र समाधानका लागि सल्लाह लिन सक्ने एउटै मात्र थलो दूतावास नै हुन्छ । मानौं उनीहरू सानातिनादेखि ठुला र गम्भीर समस्याहरू दूतावासमा सुनाएपछि सहज रूपमा सुल्किन्छ भन्ने मनोविज्ञान लिएर आउँछन् । दूतावास नै आफ्नो आमाको दोस्रो रूप जस्तै ठान्छन् । विदेशमा पुगेकाले जसरी हरदुःखमा आमा भनेर पुकारिन्छ र सम्झिने गरिन्छ । हुन त यो मेरो अभिव्यक्ति हो । त्यसैले म जस्तै अरूले सम्झिन्छन् कि सम्झिदैनन् दुःखमा आफ्नी आमालाई तर म भने आपत्तिविपत् र दुःखमा जहिले पनि सम्झिन्छु आफ्नी आमालाई । त्यस्तै प्रकारले विदेशमा भएका नेपालीको आमाको रूपमा रहेको हुन्छ नेपाली दूतावास । दूतावासको उपस्थिति नभएका देशमा आफ्ना समस्या, पिरमर्का र मनको बह पोख्ने स्थान कहाँकतै हुँदैन । कम्तीमा आफ्नै देशका दाजुभाइलाई आफ्नै भाषामा आफ्ना समस्या सुनाउँदा मात्र पनि हलुका अनुभव हुन्छ । यिनै मानवीय कोणबाट सोचेर चुपचाप समस्या सुन्ने र सकेसम्म मलमपट्टी लगाउने खालका कुरा गरेर सम्झाउने र बुझाउने काम गर्नेतर्फ लाग्नुपर्‍यो कतारमा । यसरी कहिल्यै नभोगिएका, कहिल्यै नसुनिएका र कहिल्यै नसोचिएका विचित्र किसिमका कामबारे सल्लाह तथा सुझाव दिन बाध्य हुनुपर्‍यो कतारमा ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

(क) आफ्नो कलेजले सञ्चालन गर्न लागेको हाजिरीजवाफ प्रतियोगितामा सहभागिता जनाउनाका लागि अन्य कलेजलाई पठाउने सूचनाको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

(ख) आफू स्वयम् उपस्थित हुन नसकेकाले आफूले अध्ययन गरेको विद्यालयबाट आफ्नो चारित्रिक प्रमाणपत्र बुझेर ल्याउनका लागि तपाईंले आफ्ना साथी रामप्रसादलाई दिएको मञ्जुरीनामाको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (५)

(क) आफूले अवलोकन गरेको कुनै विज्ञान प्रदर्शनीको विवरण समेटेर १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् ।

(ख) 'नेपालमा बहदो बेरोजगारी र त्यसको समाधान' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस् ।

१४. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् :

(४)

(क) जति चढ्यो उति बाँकी हिमचुली शिखर
नदेखेको कुरा हेर्ने हामीलाई रहर ।

(ख) हामीकहाँ नयाँ कुराको परिकल्पना गर्ने, जोखिम मोल्नेभन्दा पनि अरूले गरेको हेरेर त्यसैको अनुसरण गर्ने, अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा गर्ने चलन छ ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(४)

(क) तलको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

कुनै अजगर, कर्कोटक वा निषादयुवकले फेरि बलजपती गर्न नपाओस्, त्यस्ता कुनैले देखिहाल्यो भने पनि कुरूप र बौलाही ठानेर त्यस्ताले आक्रमण नगरुन् भन्ने विचार गर्दै दमयन्तीले आफ्नो केशलाई धुलाले मुसारेर जगल्ता जस्तो बनाइन् र आफ्नो रूपलाई हिलो दलेर विकृत तुल्याइन् । मानिसको परिचय उसको शरीरले भन्दा पनि उसको मस्तिष्क र हृदयले दिने हुँदा शरीरलाई जतिसुकै क्षतविक्षत तुल्याए पनि दमयन्तीको हृदय र बुद्धि भविष्यको उज्यालो आशामा नलप्रति भन् भन् ठी मुग्ध र कोमल हुँदै गयो ।

प्रश्नहरू

(अ) 'मानिसको परिचय शरीरले भन्दा पनि उसको मस्तिष्क र हृदयले दिन्छ' भन्नुको तात्पर्य के हो ?

(आ) दमयन्तीले आफ्नो रूप किन बदलेकी हुन् ?

(ख) दिइएको जीवनी अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

हकिड बाल्यकालदेखि नै निकै जिज्ञासु र सिर्जनशील स्वभावका थिए । कुनै पनि यान्त्रिक वस्तुलाई गहिरिएर हेर्ने, त्यसको भित्री संरचनालाई बुझ्ने र तिनबाट बन्न सक्ने नयाँ वस्तुका बारेमा परिकल्पना गर्ने उनको बानी थियो । साथीहरूको सहयोग लिई उनले पुराना घडी तथा रेडियोका पार्टपुर्जाबाट कम्प्युटर बनाएका थिए र यसैबाट उनी अवधारणात्मक गणितीय समीकरणको समाधान गर्ने गर्थे । उनले आफूले खेल्ने गेम र हवाईजहाज, डुङ्गा आदिको नमुना पनि आफैं बनाएका थिए । यस्तो सिर्जनशील कार्यबाट प्रभावित भएका उनका साथीहरू हकिड आफ्नो संसारको रचना गरेर त्यसलाई चाहिने नियम आफैं बनाउन सक्छन् भनेर उनलाई थप हौसला दिन्थे । उनका यस्ता कामबाट प्रभावित भएका शिक्षक उनलाई जन्मजात प्रतिभा भएको व्यक्ति मान्थे । साथीहरू चाहिँ उनलाई आइन्स्टाइन भनेर बोलाउँथे । घरमा बस्दा पनि उनी प्रायः शोधखोजमा नै तल्लीन भइरहन्थे । उनी आफ्ना साथीलाई लिएर साँझको समयमा घरको पछाडि जान्थे र आकाशका तारालाई हेरिरहन्थे । ब्रह्माण्डप्रतिको जिज्ञासाले उनलाई बाल्यकालदेखि नै घच्चच्याइरहेको थियो ।

प्रश्नहरू

(अ) हकिड कस्तो स्वभावका थिए ?

(आ) हकिडलाई उनका साथीहरूले आइन्स्टाइन भन्नुको कारण के हो ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

(४)

- (क) 'सहकारीलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिएको खण्डमा नेपाललाई आत्मनिर्भर बनाउन सकिन्छ' भन्ने भनाइ तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, सहकारी निबन्धका आधारमा प्रतिक्रिया दिनुहोस् ।
- (ख) 'मातृत्व' कथाकी पात्र ममताले सुबोधलाई छोडेर बाँकी जीवन सन्तानसँग बिताउन गरेको निर्णय तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, आफ्नो विचार प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

(८)

- (क) 'एक चिहान' उपन्यासले समाज परिवर्तनका लागि के कस्तो विचार प्रस्तुत गरेको छ ? समीक्षात्मक प्रतिक्रिया लेख्नुहोस् ।
- (ख) आमाको सपना के हो र त्यो कसरी साकार हुन सक्छ, 'आमाको सपना' कविताका आधारमा समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस् ।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् :

(८)

- (क) देश विकासमा युवाको दायित्व र कर्तव्य
- (ख) नेपालको आर्थिक विकासमा पर्यटन उद्योगको भूमिका
- (ग) मेरो अभियान : भ्रष्टाचारमुक्त नेपालको निर्माण

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनु पर्नेछ ।

१. तलका अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दहरूको अक्षर संरचना देखाई अक्षर सङ्ख्या पनि लेख्नुहोस् : (३)
मौरीले अमिलो, गुलियो, पिरो, तितो आदि सबै प्रकारका रसहरूबाट मह बनाउँछ । मानिसको जीवनमा पनि समयले यस्ता सबै प्रकारका अवस्था सिर्जना गर्छ । यी सबै अवस्थालाई सुन्दर बनाउन सक्ने मानिस सफल मानिन्छ ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
 विश्व मानचित्रमा नेपाल सानो देखिएता पनि यो सुन्दर, शान्त र रमणिए मुलुकका रूपमा सुपरिचित छ !
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
 (क) दिइएका अंशबाट एउटा पारिभाषिक शब्द र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
 युद्धमा प्रयोग भएका रासायनिक हतियार र विकिरणले मानव स्वास्थ्यमा गम्भीर प्रभाव पार्ने निश्चित छ । त्यस कारण रुस र युक्रेनको युद्ध समयमै रोकी विश्वभरि ह्वार विकिरण फैलिन र मानव सभ्यतालाई ख़ुत्रुक हुनबाट जोगाउनु आवश्यक छ ।
 (ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
 समय हुन्जेल कानमा तेल हालेर बस्नेहरूले परीक्षामा आलु खान्छन् । जब भयो राति अनि बुढी ताती भनेभैं उमेर र पैसा दुवै सकिएपछि छटपटाउनु र जुन जोगी आए पनि कानै चिरेको भनी शिक्षकलाई दोष लगाउनु उनीहरूको नियति बन्छ ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
 तिम्रो भाइ आइतबारसम्म विद्यालय आएन त्यसैले नै मैले उसलाई धेरै सम्झिएँ ।
५. तलको अनुच्छेदबाट दुई दुईओटा तद्भव र आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
 पुस्तकका सट्टामा मोबाइल र ल्यापटपले काम गर्ने भए पनि यो कामचलाउ मात्र हुने रहेछ । कम्प्युटर आजको आवश्यकता हो तर प्राचीन कालका ऋषिहरू पनि ज्ञानका क्षेत्रमा कम थिएनन् । उनीहरूकै ज्ञान आज विकसित भएर नयाँ नयाँ हुँदै छ ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
 (क) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :
 मानव सुस्वास्थ्यका लागि समुचित आहार र विहार नै मुख्य विषय हो । पूर्वीय सांस्कृतिक मान्यतामा यसलाई मानवीय व्यवहारिक पक्षका रूपमा चर्चा परिचर्चा गरिएको छ ।

(ख) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी समस्त शब्दको विग्रह र द्वित्व शब्दको निर्माणप्रक्रिया देखाउनुहोस् :

वनभोज खान गएका साथीहरू हरबखत हातखुट्टा हल्लाउँदै नाचगान गरी रमाइलो गर्दै थिए । एउटा निर्लज्ज मानिस आएर सबैलाई के के भनेर कारायो । यस्तो दोधारे अवस्थामा सबै आआफ्ना ठाउँमा उभिए । प्रवेश राता राता आँखा बनाउँदै थियो तर रमाले भैँभगडा गर्नु हुँदैन भनेर सम्झाई ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) ले, लाई, बाट, द्वारा, देखि, को, नो, मा विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफूले पढेको विद्यालयको वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) तलको अनुच्छेदमा रहेका वाक्यहरूलाई प्रथम पुरुषमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
तँ मान्छे होस् । तँले मान्छे कस्तो हुन्छ भन्ने बुझेको छस् । तर यो कुरा तँले कहिल्यै पालना गरिन्स् । तँले त मान्छेलाई यन्त्र मात्र ठानिस् ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) तलका दिइएका वाक्यको वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

यसपालि जाडो बिदामा मामाघर गइन्छ । बिदाको पुरै समय त्यहाँ बसिन्छ । मामासँग विभिन्न ठाउँमा घुमिन्छ । बिदा सकिएपछि घर फिर्निन्छ ।

(ख) आज्ञार्थक क्रियापदको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो भाइलाई मामाघर जाने बाटो देखाउनुहोस् ।

९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) तलका आठओटा सरल वाक्यलाई चारओटा जटिल वाक्यमा संश्लेषण गर्नुहोस् :

पानी पर्छ । किसानहरू रमाउँछन् । किसानहरूले खेतमा काम गर्छन् । किसानहरूले अन्न फलाउँछन् । किसानहरूले धेरै परिश्रम गरेका हुन्छन् । व्यापारीहरूले नाफा कमाउँछन् । सरकारले कालो बजार नियन्त्रण गर्छ । किसानहरू खुसी हुन्छन् ।

(ख) तलका वाक्यलाई अप्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

रामले भन्यो, “गुरु, परीक्षा कहिले हुन्छ ?”

गुरुले भन्नुभयो, “खै, मलाई त थाहा छैन ।”

“अनि गुरुलाई पनि थाहा हुँदैन त ?” रामले भन्यो ।

गुरुले भन्नुभयो, “सबै कुरा कसरी थाहा हुन्छ त ?”

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५×१=५)

साहित्य समाज, शक्ति, परम्परा तथा संस्कृतिको जीवन्त अभिव्यक्ति हो । त्यस कारण यसभित्र समाजका शक्ति सम्बन्धहरूको प्रभाव कुनै न कुनै रूपमा परेकै हुन्छ । आवाजको अभिव्यक्तिले शक्तिको वास्तविक स्वरूपलाई चिनाउँछ । समाजभित्रै अटाएको सीमान्तकृत समुदायसँग सम्बन्धित आवाजलाई पनि शक्तिको सम्बन्धले निर्देशित गर्छ अनि समाजको आवाजभित्रै उनीहरूको आवाज पनि मिसिएर आउँछ । सीमान्तीकृत समुदायको आवाजको सार्थकताका सम्बन्धमा गायत्री चक्रवर्ती स्पिभाकका विचारको संश्लेषण गर्दै तारालाल श्रेष्ठले लेखेका छन् “सबाल्टर्नहरू बोल्दैनन् भन्ने होइन । सबाल्टर्नहरू विद्रोह गर्न सक्दैनन् भन्ने पनि होइन । ...तर उनीहरूको बोली र विद्रोहले

निश्चित मान्यता र आधिकारिक आकार प्राप्त गर्न सहज छैन ।” यसरी आएको यो वर्गको आवाज स्वतस्फुर्त छ कि निर्देशित छ अनि आफ्नो वर्गको हितमा छ कि सम्प्रान्त वर्गको हितमा छ भन्ने विषयमा हेक्का राख्नु पर्छ । त्यसैगरी सीमान्तीकृत समुदायका पक्षमा गैरसीमान्तीय समुदाय, बौद्धिक, लेखक पनि बोलेका हुन्छन् । यस्ता आवाजहरूमा पनि अर्थले लक्षित गरेको कोणप्रति हेक्का राख्नु पर्छ । सबाल्टर्न बोलेको देखिए पनि उनीहरू कसका हितमा कसरी बोल्दैछन् भन्ने मुद्दा र सबाल्टर्नका नाममा को कसरी बोल्दै आएका छन् भन्ने कुरा विशेष अध्ययनको विषय हो । पाठभित्र सीमान्तीकृत समुदाय आफै बोल्न सक्छ वा अरूका माध्यमबाट पनि उनीहरूको आवाज उठेको हुन सक्छ, तर यस्ता आवाजहरूलाई विशेष ठानी हेर्नु पर्ने हुन्छ । समग्रमा पाठमा निहित सीमान्तीकृत समुदायको आवाजको विश्लेषण गर्दा कुनै पनि पात्रको बोलीले शक्तिको कस्तो स्वरूलाई भुल्काएको छ, सिङ्गो समाजको आवाजभित्र सीमान्तीकृतहरूको आवाज कसरी मिसिएर आएको छ, सबाल्टर्नहरू बोलेका छन् कि छैनन्, सबाल्टर्नको बोलीले स्थान पाएको छ कि छैन, सबाल्टर्नको आवाज स्वस्फुर्त छ कि निर्देशित छ, सबाल्टर्नहरू आफै बोलेका छन् कि अरूद्वारा बोलाइएका छन्, सबाल्टर्नहरू कसको हितमा कसरी बोलेका छन् आदि कुरामा ध्यान दिनु पर्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) साहित्यमा समाज कसरी देखिन्छ ?
- (ख) साहित्यमा सीमान्तीकृत समुदायको आवाज कसरी व्यक्त हुन्छ ?
- (ग) सबाल्टर्नका विषयका आवाजलाई कसरी हेर्नुपर्छ ?
- (घ) तारालाल श्रेष्ठको भनाइको सार के हो ?
- (ङ) समाजमा शक्तिको भूमिका कस्तो हुन्छ ?

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस् : (२+३=५)

नेपालको शिक्षाक्षेत्र सधैं अस्तव्यस्त रहन विवश बन्दै आएको छ । जुनसुकै आन्दोलनको पहिलो तारो बन्ने शिक्षाक्षेत्र यसै धरमर रहेको छ भने आफूभित्रै भएका विकराल समस्याले यसलाई भन् थला बसाउँदै आएको पाइन्छ । तसर्थ गुणात्मक शिक्षाको नारा जतिसुकै फलाक्ने परिपाटी रहे पनि स्थिति चाहिँ अत्यन्तै नकारात्मक बन्दै गइरहेको छ । यो राष्ट्रका लागि राम्रो सङ्केत होइन । आजको समयमा राष्ट्रिय मात्र होइन अन्तर्राष्ट्रिय शिक्षानीति हुनु आवश्यक छ । यसका लागि सरकार, विद्यालय सञ्चालक, शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावक सबैको एउटै उद्देश्य हुनुपर्दछ । यहाँका शैक्षिक संस्थाबाट उत्पादित जनशक्तिले विश्वको कुनै पनि कुनामा गएर अन्य देशबाट आएकाहरूसित प्रतिस्पर्धा गर्न सकोस् । यसका लागि सम्बन्धित पक्षले गहन ज्ञान र सीप दिनुपर्ने हुन्छ । तर नेपालको वर्तमान शैक्षिक स्थितिलाई हेर्दा सबै पक्ष गैरजिम्मेवार भएको देखिन्छ । विद्यालय सञ्चालक र मुनाफा, सरकार र निष्क्रियता, शिक्षक र राजनीति, अभिभावक र मौनता यी सबै एक अर्काका पर्याय त होइनन् ? यसतर्फ सबै पक्षले गम्भीर चिन्तन गर्नुपर्ने अवस्था आइसकेको देखिन्छ ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

- (क) कक्षा १२ को वार्षिक परीक्षा सम्बन्धित विद्यालयले सञ्चालन गर्ने भनी विभिन्न माध्यममा प्रकाशित भएका भ्रमपूर्ण समचारको खण्डन गरी राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डले जारी गर्ने विज्ञप्तिको नमुना तयार पार्नुहोस्।

(ख) 'गोल्डस्टार कम्पनी' ले पोखराको 'फेवा थोक बिक्रेता' लाई सामान बुझाई रु. ७०,०००/- (सत्तरी हजार मात्र) भुक्तानी लिए वापत गरिदिएको भरपाईको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (५)

(क) आफ्नो विद्यालयद्वारा आयोजित उपत्यकाव्यापी कविता गोष्ठीको विवरण समेटेर १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् ।

(ख) 'विद्यालय शिक्षामा सुधारको आवश्यकता' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस् ।

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् : (४)

(क) मानिस सिर्जनशील प्राणी हो ।

(ख) वास्तवमा कलम र हृदय दुबैको मेल भएपछि राम्रो लेख लेख्न सकिने रहेछ ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

(क) तलको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

मनैपछ भने पनि पर पुगी मरौं
नभुक्ने यो हिमालमा किन भुकी मरौं
जति चढ्यो उति बाँकी हिमचुली शिखर
नदेखेको कुरा हेर्ने हामीलाई रहर ।

प्रश्नहरू

अ) माथिको कवितांशमा नेपालीको कस्तो मानसिकताको चित्रण गरिएको छ ?

आ) नेपालीले हिमचुलीबाट कस्तो प्रेरणा प्राप्त गरेका छन्, माथिको कवितांशका आधारमा व्याख्या गर्नुहोस्।

(ख) तलको निबन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् ।

नेपालको आर्थिक विकासमा सहकारीले ठुलो योगदान दिन सक्ने कुरा केही वर्षभित्र यसले गरेका विभिन्न कार्यबाट थाहा पाउन सकिन्छ । यसैले समाजका सबै क्षेत्रमा सहकारीको आवश्यकता सबैतिरबाट महसुस गरिएको छ । सहकारी विभागको २०७७ को तथ्याङ्कअनुसार नेपालमा २९,८८६ सहकारी सञ्चालन भए पनि अहिलेसम्म सबै क्षेत्रमा सहकारीको सञ्चालन हुन सकेको छैन । सबैजसो क्षेत्रमा सहकारीलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिएको खण्डमा नेपाल धेरै कुरामा स्वावलम्बी हुन सक्ने देखिन्छ ।

प्रश्नहरू

अ) नेपाललाई कसरी आत्मनिर्भर बनाउन सकिन्छ ?

आ) नेपालका घरेलु उत्पादनलाई व्यवस्थापन गरी बजारीकरण गर्न कस्ता उपाय अवलम्बन गर्नुपर्ला ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) नारी प्रेम र सङ्घर्षका प्रतिमूर्ति हुन्भन्ने यस भनाइमा आफ्नो प्रतिक्रिया लेख्नुहोस् ।

(ख) 'जब शिक्षाको राम्रो विकास हुन्छ तब अन्धविश्वास, कुंस्कार, कुरीतिजस्ता कुरा निर्मूल हुँदै जान्छन्' नेपाली पहिचान पाठका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस् ।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

(८)

(क) 'एक चिहान' उपन्यासले जातीय विभेदको अन्त्य कसरी हुन सक्छ भनी निर्देश गरेको छ ? प्रस्ट पार्नुहोस् ।

(ख) इच्छाशक्ति, ज्ञानशक्ति र क्रियाशक्तिका सामु शारीरिक दुर्बलता शक्तिहीन हुन्छ भन्ने भनाइलाई स्टिफन विलियम हकिङ पाठका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस्।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् :

(८)

(क) नेपालका लागि पर्यटन

(ख) आणविक युद्ध र मानव सभ्यता

(ग) शान्ति र विकास

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनु पर्नेछ ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्क गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्ख्या देखाउनुहोस्: (३)
नीरस जिन्दगीलाई रसाउन मायाको सडलो नदी चाहिन्छ । छहारीदार ओत चाहिन्छ । जीवनचक्र हाँसो, रोदन, दुःख पीडा र कथा व्यथाले भरिएको सामूहिक भेल हो ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
 मैले भनें, हामी कहाँ नयाँ कुराको परिकल्पना गर्ने जोखिम मोल्ने भन्दा पनी अरुले गरेको हेरेर त्यसैको अनुशरण गर्ने अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा गर्ने चलन छ ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
 क) दिइएको अंशबाट एउटा परिभाषिक शब्द र एउटा अनुकरणत्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
 नेपाल देश नै यस्तो भइसक्यो कि सरकार विधेयक ल्याएर शासन चलाउँछ; प्रतिपक्ष संसद अवरुद्ध गर्छ; व्यवस्थापिका संसद टुलुटुलु हेरेर बस्छ । सर्वसाधारण सडकमा बुरुक्क उफ्रिएर टायर बाल्छन् । सरकार रमिते बन्छ ।
 ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा दुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
 हुने विरुवाको चिल्लो पात भनेभैँ सधैं परीक्षामा प्रथम हुने सुमनको सफलताबाट उसका अभिभावक खुसीले गद्गद् भए । अकवरी सुनलाई कसी लाउनु पर्दैन भन्दै मेधावी विद्यार्थी सुमनले सबैको नाक राखेकामा विद्यालयका प्रधानाध्यापक मुसुमुसु हाँस्दै पुरस्कार प्रदान गर्न थाल्नुभयो ।
४. रेखाङ्कन गरिएका शब्दको पदवर्ग पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (३)
 हाम्रो देशका श्रमिक जनताले अभैँ पनि अरु देशका श्रमिकहरू सरह सुविधा पाएका छैनन् । उनीहरू मरुभूमिको तातो बालुवामा तरतर पसिना चुहाउँदै काम गर्दै छन् तर पनि जीवनस्तर कहिल्यै माथि उठ्न सकेको छैन ।
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
 सगरमाथा आरोहणका अनेक कीर्तिमान छन् । काजी शेर्पाले बिना अक्सिजन सगरमाथा आरोहण गरेर कीर्तिमान कायम गरेका छन् । त्यस्तै फोटोग्राफर, टेलिसिरियलका कलाकार र टेलिभिजनका निर्देशकबाट समेत सगरमाथाको शिखरमा पुगेर नवीनतम कार्य गरी कीर्तिमान राख्ने प्रयत्न भएका छन् ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
 क) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :
 नालायकहरूका पछाडि लागेर बेमतलब आफ्नो अनमोल जीवनलाई बर्बाद गराउने मूर्खता निश्चय पनि बुद्धिमानले गर्दैन । गायकदेखि नायकसम्मका प्रत्येक व्यक्ति दयनीय भएर होइन, सम्मानित भएर जिउन चाहन्छन् ।

ख) तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी समस्त शब्दको विग्रह र द्वित्व शब्दको निर्माण प्रक्रिया देखाउनु होस् :

सत्तालिप्त मानसिकता भएका र हरपल आआफ्नो सुविधा प्राप्तिका मात्र कुरा गर्ने अनि छिन छिनमा कुरा बदल्ने कामसाम केही नगर्ने तथा कथित जननेता भनाउँदा यी दुईजिब्रे नेताले गफगाफमा नै घरगाउँमा बस्ने सिधासाधा जनतालाई भुक्त्याएका छन् ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) ले, लाई, बाट, द्वारा, लागि, निम्ति, देखि, मा जस्ता विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग गरी चार वाक्यमा कुनै दुर्घटनाको वर्णन गर्नुहोस् ।

ख) तलको अनुच्छेदमा प्रयुक्त वाक्यहरूलाई स्त्रीलिङ्गमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

ऊ रमेशको छोरो हो । ऊ विदेशी कम्पनीमा काम गर्छ । ऊ अहिले आफ्नो कमाइमा सन्तुष्ट छ । यहाँ पनि ऊ सन्तुष्ट थियो ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) इच्छार्थक क्रियाको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्नो साथीको प्रगतिको कामना गर्दै एउटा अनुच्छेद तयार गर्नुहोस् ।

ख) तल दिइएका वाक्यको वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

जीवनमा धेरै दुःख सुख भोगियो । कहिले खुसीले हाँसियो । कहिले साथीभाइसँग नाचियो । जीवन सङ्घर्ष हो भन्ने कुरा पनि सिकियो ।

९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क) तलका वाक्यहरूलाई एकै वाक्यमा संश्लेषण गर्नुहोस् :

लतमाया भात पकाइरहेकी थिइन् । हर्षनारान खुसी हुँदै भरेड उक्लिएर बुइंगलमा आइपुगे । हर्षनारान बेसरी हाँसे । लतमाया छक्क परिन् ।

ख) तलको अनुच्छेदका अप्रत्यक्ष कथनका वाक्यलाई प्रत्यक्ष कथनमा बदल्नुहोस् :

सुप्रियाले आज आफू घुम्न नजाने कुरा बताइन् । दाइले सुप्रियालाई घुम्न नजानुको कारण सोध्नुभयो । सुप्रियाले आफूलाई सञ्चो नभएको कुरा दाइलाई बताइन् । दाइले सुप्रियालाई आज घरमै बसेर आराम गर्न आग्रह गर्नुभयो ।

१०. तलको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५×१=५)

शास्त्रीय सङ्गीत समस्त सङ्गीतकलाको नियम हो । यसको ज्ञानविना कुनै पनि साधक कलाकार वा कलावन्त बन्न सक्दैन । या सङ्गीत शिक्षको माध्यम पनि हो। गुरुशिष्य परम्परामा विकसित हुँदै शास्त्रीय सङ्गीत आजभोलि शिक्षण संस्थामा पनि व्यापक रूपमा विकसित हुन थालेको छ , तर शास्त्रीय सङ्गीतमा निपूण भएका व्यक्तिहरूको सिर्जना गर्न शिक्षण संस्थाको अध्ययन मात्र पर्याप्त हुँदैन । प्रमाणपत्र प्राप्त गर्नका लागि हामीले अवश्य पनि त्यस्ता संस्थाहरूमा अध्ययन गर्न आवश्यक छ; तर विशेष कलाकार, कलावन्त वा साधक बन्न सङ्गीत कलाका साधक वा अध्येताहरूको विशेष शैलीद्वारा आफूलाई स्थापित गरिसकेका कलागुरुहरूकै शरणमा गई विशिष्ट कला वा ज्ञान हासिल गर्नुपर्दछ साथै आफ्नो फरक शैली र परिचयको निर्माण पनि गर्न सक्नुपर्दछ । गुरुको मर्यादा बढाउने साधक बन्न सक्नुपर्दछ अनि मात्र शास्त्रीय सङ्गीतको ज्ञानमा केही हासिल हुन सक्दछ । वर्षौंको अथक परिश्रमपछि मात्र केही प्राप्त गर्न सकिने हुनाले

यस प्रकारको शास्त्रीय सङ्गीतका साधना गरेर धैर्य, साहस र सहनशीलताको परिचय दिने साधक कमै पाइन्छन्, तर यस्तक कलासाधकले कलाको, राष्ट्रको र गुरुकै गौरव बढाउनमा ठुलो योगदान गरिरहेका हुन्छन् । जुन कुरा प्रमाणपत्रका लागि अध्ययन गर्ने विद्यार्थी र कलासाधकहरूमा प्राप्त गर्न सकिँदैन । यो नै यी दुईका बिचको फरक हो ।

प्रश्नहरू:

- क) के को ज्ञानबिना कुनै साधक कलाकार बन्न सक्दैन ?
- ख) किन शास्त्रीय सङ्गीतका साधक कमै पाइन्छन् ?
- ग) शास्त्रीय सङ्गीतका साधकले के गर्नमा ठुलो योगदान गरिरहेका हुन्छन् ?
- घ) सङ्गीतको प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने सामान्य विद्यार्थी र कलासाधकमा के फरक हुन्छ ?
- ङ) शास्त्रीय सङ्गीत भन्नाले के बुझिन्छ ?

११. दिइएको अनुच्छेद पढी चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् र एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् : (२+३=५)

जीवनमा असफल हुन कोही पनि चाहन्नन् तर सफल हुनमा असफलतालाई पनि स्वीकार गर्न सक्नुपर्छ । खोला तर भन्न सजिलो छ तर खोला तरेर देखाउने काम श्रम र शक्तिसाध्य छ । असफल हुन भन्न सजिलो छ तर सफल हुन पनि निरन्तरको साधना र सुभबुझ चाहिन्छ । यसैले सफल हुन चाहने जोसुकैले असफलतासँग डराउनु चाहिँ हुँदैन । के गर्दा काम बन्छ के गर्दा बिग्रन्छ भन्ने सुभबुझको विकास पनि असफलतापछि नै हुन्छ । अठार पटक विश्वकै सर्वोत्कृष्ट लेखक बनेका सेठ गोडिनले सर्वोत्कृष्ट किताब निकाल्नु अघि दश वर्ष पुस्तक प्रकाशन गृहमा एक कर्मचारीका रूपमा काम गरेका थिए । यसपछि उनलाई किताब निकाल्ने धुन चढ्यो । हरेक महिना एउटा किताब निकाले । एउटा काम गरिरहेको मान्छेले अर्को काममा हात हाल्दा असफल हुने सम्भावना प्रबल हुन्छ । यसैले होला, उनले प्रकाशन गरेका १२० किताबमध्ये धेरैले उत्कृष्ट हुनु त परै जाओस् राम्रो बजारसमेत पाउन सकेनन् । व्यापार नभएका कारण उनीसित कर तिर्ने पैसासमेत भएन । यस्तो अवस्थामा पनि उनले हिम्मत भने हारेनन् । प्रत्येक असफलताले उनलाई पाठकमाझ कस्तो किताब लाने भन्ने बारे सिकाउन धेरै मदत गर्‍यो । त्यसपछि निकालेका हरेक पुस्तक सर्वोत्कृष्ट हुँदै गए । सर्वोत्कृष्ट लेखकको स्थान दिएका उनका १८ ओटै पुस्तकको अहिले ३५ भन्दा बढी भाषामा अनुवाद भइसकेका छन् । यस्तै महान् वैज्ञानिक थोमस एल्भा एडिसन पनि विद्युतीय चिमको आविष्कारका क्रममा हजारौं पटक असफल भएका थिए । “हजारौं पटक असफल हुँदा पनि तपाईंले किन हार मान्नुभएन ?” भन्ने प्रश्नको उत्तरमा उनी भन्ने गर्थे, “म असफल भएको थिइनँ, केवल हजारौं गलत बाटा चुनेको थिएँ ।” यसर्थ हरेक असफलता नै सफलताको प्रेरक पनि हो ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

- क) प्रेरणा वस्त्रालय, पोखराले बालजु कपडा उद्योग, काठमाडौँलाई थान कपडा पठाइदिन अनुरोध गर्दै लेख्ने व्यावसायिक पत्रको नमुना तयार पार्नुहोस् ।
- ख) ‘लुम्बिनी ट्रान्सपोर्ट कम्पनी’ ले बृटवलस्थित ‘युगज्योति वस्त्र भण्डार’ लाई सामान बुझाई रु.१,००,०००/- भुक्तानी लिएर वापत गरिदिएको भरपाईको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(५)

क) आफू सहभागी भएको शैक्षिक भ्रमणको वर्णन गर्दै १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् ।

ख) 'कोरोना भाइरस : समस्या र सामाधान' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस् ।

१४. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् :

(४)

क) दुनियाँमा सब थोक हुन गाह्रो छ । समय लाग्छ, श्रम लाग्छ, बुद्धि खर्चिनुपर्छ तर प्रेम हुन केही गाह्रो छैन ।

ख) शारीरिक रूपमा अशक्त भए पनि दृढ इच्छाशक्ति तथा प्रतिभाको साथ पाएको र सधैं साधनामा रमाउने व्यक्ति कहिल्यै शक्तिहीन हुँदैन ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

(४)

(क) दिइएको संवादांश पढ्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

हेर घनश्याम, प्राकृतिक सौन्दर्यको मात्रै कुरा गर्ने हो भने पनि नेपालका हिमाल, जङ्गल र चरा मात्रै भनेर पुग्दैन । यहा असङ्ख्य पहाड, अन्नको भण्डार तराई, नदी, ताल, उपत्यका, सिमसार, जैविक विविधता आदि थुप्रै कुरा छन् । नेपाल आउने पर्यटक सबै हिमाल हेर्न र आरोहण गर्न आउने होइनन् नि । पर्यटनका पनि विभिन्न किसिम छन् भन्ने तिमीलाई थाहै छ । त्यसमध्ये सांस्कृतिक पर्यटन पनि त एक हो । नेपाल जस्तो सानो ठाउँमा सयौँ जाति, सयौँ भाषा, सयौँ संस्कृतिको अध्ययन गर्न पाउनु सांस्कृतिक पर्यटकका लागि ठुलो अवसर हो नि । त्यसैले नेपालको विविधतासँग पर्यटकको सरोकार हुने भएन र ?

प्रश्नहरू

(अ) नेपालको प्राकृतिक सौन्दर्यभित्र के के कुरा पर्छन् ?

(आ) नेपालमा सांस्कृतिक पर्यटनको कस्तो सम्भावना छ ?

(ख) दिइएको रिपोर्ताज अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

हामीले विकल्प खोज्नुपर्छ । सबैले उही काम गरेर हुँदैन । हाम्रा आवश्यकता असीमित छन् । तिनको परिपूर्तिका लागि विविधता आवश्यक हुन्छ तर नगर्नुभन्दा केही गर्नु राम्रो हो । 'देखासिकी गरी खा आरिसे मरी जा' भन्ने हाम्रो उखान पनि छ । जहाँसम्म हाम्रो जस्तो उद्योगको कुरा छ, त्यसमा भने अहिले कति पनि काम भएकै छैन । हामीले गरेका काम त हात्तीका मुखमा जिरा जस्ता मात्रै हुन् । यस्ता हजारौँ उद्योग हुनुपर्छ । केही कुरामा भने हामीले ध्यान दिनुपर्छ । पहिलो कुरा हो गुणस्तरमा सम्भौता गर्नुहुँदैन । दोस्रो कुरा स्वस्थ प्रतिस्पर्धा, सहकार्य र आदानप्रदानको संस्कृति बसाउनुपर्छ । त्यसो गर्न सके हामी जति धेरै उत्पादन त्यति धेरै फाइदाको अवस्थामा जान्छौँ ।

प्रश्नहरू

(अ) 'देखासिकी गरी खा आरिसे मरी जा' भन्ने उखानको तात्पर्य के हो ?

(आ) जति धेरै उत्पादन त्यति धेरै फाइदाको अवस्थामा पुग्ने उपाय के हो ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

- क) हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली कवितामा प्रस्तुत 'अधि बढौं पाइलैपिच्छे मुटु हाम्रो हान्छ, पछि फर्कू यतिन्जेलको दुःखै खेर जान्छ ।' भन्ने भनाइप्रति तपाईं सहमत हुनुहुन्छ ? प्रतिक्रिया लेख्नुहोस् ।
- ख) नेपाल प्राकृतिक रूपले जति सुन्दर छ त्यति नै सयौं जाति, सयौं भाषा र अनेक संस्कृतिले सुसज्जित पनि छ भन्ने विचारलाई नेपाली पहिचान पाठका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस् ।

१७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (८)

- क) विरहिनी दमयन्तीले आफ्नो जीवनमा आइपरेका समस्याको समाधानका लागि कुन कुन उपाय अवलम्बन गरेकी छन्, समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस् ।
- ख) 'एक चिहान' उपन्यासमा नेपाली समाजको कस्तो अवस्थाको चित्रण गरिएको छ , वर्णन गर्नुहोस् ।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : (८)

- क) नेपालको अस्थिर राजनीति
- ख) सामाजिक सञ्जालको सदुपयोग
- ग) मेरो जीवनको लक्ष्य

